

Popisy českých osad na Volyni - Olšanka

Volně zpracovala a doplnila vzpomínkami krajanů Helča Trbušková.

Popsala jsem Olšanku ve spolupráci s V. Abzoltovskou a za přispění několika krajanů, kteří mi pomohli oživit vzpomínky na její založení a některé události. Mnoho materiálu pro mne sebral mezi staršími krajan Václav Vajskébr a jeho manželka Lidunka z Tachova. Neměla jsem však možnost mluvit a poradit se se všemi a jistě, že jsem na mnoho událostí i osob zapomněla. Prosim proto krajan z Olšanky, aby mi to prominuli a vzpomenu-li na něco důležitého, aby mně to sdělili. Mohli bychom tak můj popis doplnit, aby byl uložen v museu volyňských Čechů dokument úplný a hodnotný, nikoliv jen úsek dějin Olšanky, jakým, jak jsem si vědoma, tento popis je.

Osada Olšanka, Čudnovského rayonu, Žitomirské oblasti v USSR byla založena asi v roce 1872. Není nikoho, kdo by nám dnes řekl, odkud se přistěhovaly všechny rodiny prvních osadníků. Pocházely většinou z Krušnohoří, z okolí Hradce Králové a Pardubic. Přicházely však i z jiných českých krajů. Rovněž také není známo, proč se rozhodli právě pro toto místo. Víme jen, že přijeli Spejchal, Hryzibil, Smutný, Hašek, Vajskébr a Bičistě a odkoupili od velkostatkáře Šupíkova jeho panství a to jak půdu, tak obytné i hospodářské budovy. Panství se jmenovalo ukrajinsky Vilšanka - podle množství olší, které tam rostly a čeští osadníci si tento název prostě přeložili do češtiny.

Za prvními přistěhovalci přijeli další a to Zeman st., Dušek, Hroch st., Pšenička, Poláček a Roušal st. Všichni se nastěhovali do panských obytných budov a stájí. Brzy za nimi přijely jejich rodiny i noví osadníci a pro všechny tu nebylo dosti místa. Přikročilo se tedy k parcelaci půdy. Každý dostal stavební parcelu a kus pole. Všichni si začali stavět vlastní domky a zakládat vlastní hospodářství. Stavělo se z batin (nepálených cihel), dříví se dováželo z blízkého lesa v Senokostích.

Jako jinde, ani zde nebyly začátky lehké. Mnohé rodiny si musely vykopat primitivní zemljanku, kde bydlely, dokud si nepostavily svůj obytný domek, který stál všechny mnoho krvavých mozolů a odřekání. Ale práce žádného nebyla marná. Vbrzku tu vyrostlo 110 většinou velmi pěkných domků. Stavby byly různé; dřevěné, s doškovými střechami, ale i zděné z cihel a kamene, pokryté plechem nebo taškami. Vedle každého obytného stavení se zakládala ovocná zahrada. Půda zde je velmi úrodná a proto se každému, kdo se opravdu přičinil, vedlo už za několik let poměrně dobře.

První vystěhovalci dojeli vlakem toliko do Brodu, kde končila železniční trať a odtud pokračovali v cestě povozy. Někteří jeli povozy už z Čech a vedli s sebou i dobytek. Železnice Brody - Zdobunovo se začala

stavět teprve v roce 1878. Připojovala se na trať Rovno - Zdobunovo - Kazatín atd. a byla pro Olšanku opravdovým požehnáním. Jejím obyvatelům se zde skýtala možnost značného výdělků: dováželi na stavbu dříví a jiný materiál, našli zde práci jako řemeslníci.

Jihozápadní železniční trať dělila Olšanku na dvě strany. Jižní byla pojmenována Velkou stranou, severní stranou Malou. Olšanka byla jednou z mála šťastných českých obcí, kde bylo vybudováno nádraží Čudnov-Volyňsk, podle městečka, asi pět km vzdáleného. Do tohoto živého městečka, kde se pořádaly časté trhy, dováželi obyvatelé Olšanky hospodářské plodiny a nakupovali tam vše, čeho potřebovali sami. Kolem byly jen ukrajinské vesnice a domácí produkty a výrobky Čechů tehdy daleko předčily kvalitou produkty a výrobky jejich a byly proto mnohem více vyhledávány. Nádraží ve vesnici umožňovalo dobré spojení s Berdičovem na hranici Kijevské a Volyňské gubernie. Berdičev byl velice živým obchodním městem vzhledem k tomu, že tam bylo velké množství židů, v jejichž rukou se tehdy soustřeďoval téměř všechen obchod. Proto se také říkalo Berdičevu „Volyňský Jeruzalém“. Zato spojení s hlavním gubernským městem Žitomírem bylo obtížné a zlepšilo se teprve tehdy, když byla těsně před I. světovou válkou vystavěna železniční trať Žitomír - Berdičev.

K Olšance patřilo asi 800 desjatín půdy, z níž více než třetina byla od vesnice vzdálena 8-12 km, v Senokostích, za nimiž začínaly rozsáhlé lesy. Platilo se 53 ruble zlatem za jednu desjatinu, zatím co jinde kupovali Češi půdu značně levněji, někde i za 10 zlatých rublů. Obyvatelé Olšanky byli nuceni na tuto cenu přistoupit proto, že neměli peněz, aby zaplatili velkostatkáři Šupíkovi hotově, ale spláceli mu svůj dluh prostřednictvím banky každý podle svých možností. Mnozí spláceli tak zv. bankové procento ještě před I. světovou válkou. Platů zde bylo mnoho, obilí však velmi levné, takže někteří rolníci nemohli dodržet splátky a byli

donuceni rozprodat své pozemky šťastnějším spoluobčanům. Teprve později, když se začal pěstovat chmel a cukrovka, se tu poměry všeobecně zlepšily a bylo možno postupně splatit celý dluh. Tehdy také začala velká poptávka po půdě, jejíž cena nesmírně stoupla. Prodával-li některý obyvatel Olšanky svůj pozemek druhému před I. světovou válkou, požadoval 500 - 800 rublů za desjatinu. Právě tak dobrou půdu prodávali Ukrajinci sousedních vesnic za poloviční cenu, jenže ji nesměli ve smyslu zákona proti jinorodcům, vydaném v osmdesátých letech minulého století, Čechům prodat. Za jinorodce byli pokládáni též jinoverci. Pro pravoslavné Čechy byl později tento zákon změkčen, proto také koncem 80. a začátkem 90. let přestoupila většina Čechů na pravoslaví.

Na pozemcích, zakoupených prvními vystěhovalci, byl velký rybník v rozloze asi 10 ha a vodní mlýn, kde se mlelo na dva kameny. Později byla velká část rybníku a jeho bažinatého okolí vysušena a proměněna v nádherné louky. Zůstal tu jen malý rybník, napájený několika potůčky. Pěstovaly se v něm nejlepší druhy ryb a na štědrý den ráno býval výlov. Přijeli rybáři, dovedně zatahli pod ledem sítě a vylovili takovou spoustu kaprů a jiných ryb, že stačily zásobit štedrovecerní stůl celé Olšanky i jejího okolí.

Mlýn byl zrušen a místo něho vystavěl Václav Faltys pivovar. Václav Faltys se přistěhoval se svými třemi bratry v roce 1867 z Holic v Čechách do Hlinska. Všichni bratři byli na tehdejší dobu velmi vzdělání a měli velký politický přehled. V. Faltys začátkem 70. let svou usedlost v Hlinsku prodal a přestěhoval se na Olšanku, kde vystavěl pivovar. Pozval sem svého bratra Řehoře, stavebního mistra, muže hluboce kulturně založeného, který si tu otevřel krám a šířil osvětu. Oba bratři vypisovali z Čech knihy a „Národní politiku“, kterou ochotně všem půjčovali. Velkou jejich zásluhou bylo založení knihovního spolku.

Pokračování příště.

Popisy českých osad na Volyni - Olšanka

Volně zpracovala a doplnila vzpomínkami krajanů Helča Trbušková.

1. pokračování

Za pentze pro ten účel získané a vybrané na členských příspěvcích, k nimž přidali vždy značný obnos z vlastních prostředků, vypisovali české knihy a založili obecní českou knihovnu, která byla otevřena v r. 1885. Umístěna byla v pivovare, knihy se půjčovaly domů. Nebyl tu malý výběr. Byly zde Dějiny Palackého, spisy Karla Havlička Borovského, Českomoravská kronika, Slovan, veškeré vydání České matice, Humoristické listy a několik set děl českých klasiků. Když koncem 70. let prodal V. Faltys pivovar Janu Polákovi, převzal péči o knihovnu nejstarší syn Poláků Václav Polák, muž velkého obchodního rozhledu, sečtělý a inteligentní. Jeho zásluhou počet knih a časopisů ještě značně vzrostl. Později byla knihovna umístěna v domě osvětleného truhláře Středy, který se staral o její udržování a doplňování společně s uvědomělým Čechem a vlastencem hostinským A. Kratochvílem.

Obyvatelé Olšanky byli horlivými čtenáři. Zvláště za dlouhých zimních večerů a při drantí perli se mnoho četlo.

V. Faltys pozval z Čech sládku Antonína Rychlíka, muže vzdělaného a dobrého vlastence, který se zde usídlil na trvalo a brzy si získal všeobecnou vážnost a oblibu. Byl to v pravém slova smyslu všuměl: výborný sládek, jehož pivo bylo přes velkou konkurenci nejvyhledávanější, mlynář, zámečník, truhlář, herec, politik i písmák. Nebylo snad jediného oboru, kterému by nebyl rozuměl a všichni k němu přicházeli pro radu v nejrozmanitějších záležitostech.

Naši chloubou později stal se jeho syn Evžen Rychlík, který vystudoval na kijevské universitě a byl vyznamenán za svou disertační práci o F. L. Čelakovském zlatou medailí. Přednášel potom jako soukromý docent na kijevské universitě, později byl profesorem na universitě v Něžíně. Byl vědeckým pracovníkem a své četné studie uveřejňoval v různých vědeckých revuích. Měl velký zájem o české osadnictví v cizině a věnoval se zvláště studiu českého živilu na Ukrajině o němž uveřejnil řadu vědeckých článků. Jeden z nich, otištěný ve vědecké revui „Zapiski etnograf. tovarystva“, kniha I. z r. 1925, máme po ruce. Prožil po revoluci něko-

lik let na Olšance, aby pobytem na klidném venkově upevnil své otrěsené zdraví. Nepopřál si však klidu ani zde. Vyučoval, přednášel, režíroval divadla, snažil se po vzoru svého otce pomáhat radou i skutkem všem, kdo jeho pomoci potřebovali. Velmi se zasloužil jak o naši školu, tak o kulturní a hlavně politický rozvoj obce.

Brzy po založení Olšanky si osadníci zřídili školu. Upravili k tomu účelu jednu z části zřícenin starého zámku ve zvýšeném přízemí. Byla to dosti prostorná budova, kde se vyučovalo až do roku 1930. Kdo dal podnět k založení školy není bohužel známo. Rovněž tak neznáme jména všech učitelů, jichž se tu vystřídala celá řada. Víme jen, že byli většinou z řad olšanských občanů, že prvními byli Hašek a Jiskra, posledním Bouz. Kolem roku 1890 byla škola rozšířena na tři třídy a počalo se vyučovat jen rusky. Prvními ruskými učiteli byli Boško a Januševský. Česky se vyučovalo opět nějakou dobu teprve za I. světové války, kdy se podařilo nalézt učitele z řad válečných zajatců.

Obyvatelů Olšanky přibývalo, vesnice rostla, malá škola už nedostačovala. Bylo proto rozhodnuto postavit školu novou, čtyřtřídní. Počal se svážet materiál a byly položeny základy, ale stavbu přerušila I. světová válka a po ní revoluce.

V neklidných dobách v letech 1917-1921 se vyučovalo nepravidelně, někdy jen rusky, někdy opět česky. Český učitel přišel na Olšanku opět teprve v r. 1928. Vyučoval tři nejnižší třídy, v nichž byla vyučovacím jazykem čeština V ostatních čtyřech třídách se vyučovalo rusky a ukrajinsky.

Nová, výstavná a krásná škola sedmiletka byla vystavěna teprve v r. 1930. Největší zásluhu o to měl tehdejší učitel Potap Jakovljevič Kosej. Tato škola byla za II. světové války v r. 1941 úplně zničena a za německé okupace dokonce odvezeny i zbytky cihel. Potom se vyučovalo ve dvou domech místních obyvatel, kde byly provisorně zřízeny učebny.

Spolek dobrovolných hasičů byl na Olšance založen hned v prvních letech jejího vzniku, ale teprve v roce 1910 se stává jaksi spolkem oficiál-

ním. Pod vedením J. Rubeše, A. Kratochvíla a Valáška je brzy největší lidovou složkou ve vsi a spolkem opravdu vzorným. Bylo pořízeno všechno potřebné moderní zařízení a nářadí a vysvěcen prapor. Kmotrou praporu byla paní Anna Velichová, která pocházela z Olšanky a měla v Čudnově Volyňském menší hostinec. Pod prapor tehdy složila jako dar 25 rublů ve zlatě. Prapor darovaly olšanské ženy a dívky a bylo to na něm také vyšito. Vyšival se u jedné z nejznámějších žirem v Kijevě. Výdaje za hasičské nářadí se hradily z výtěžku slavných hasičských balů a z dobrovolných příspěvků.

V bednárně v pivovare byly tehdy zhotoveny dva velké sudy-voznice na vození vody k požáru. Stříkačka byla umístěna u rolníka Vejra, který se zavázal půjčovat při každém požáru k ní koně. Teprve později byla u zvonečku postavena hasičská zbrojnice.

K založení sokolské jednoty na Olšance bohužel nedošlo, ačkoliv tu bylo i několik členů Sokola. Tak na př. bratři Otakar a Jaroslav Klichové byli členy a zdatnými cvičenci Sokola v Kijevě, kde oba studovali. Při návratu domů na Olšanku o letních školních prázdninách starší Otakar zahajuje okamžitě sokolskou činnost. Dává v zahradě postavit hrazdu, bradla a kruhy, shromažďuje dětskou drobotinu a denně s ní pilně cvičí. Při tom nadšeně poučuje o základatelích Sokola a vysvětluje význam sportu. Míval při tom zdatného pomocníka ve svém bratranci Michalovi Klichovi a přáteli ze studii Václavu Kašparovi, který zde trávil prázdniny. Byl to uvědomělý Čech a vlastenec. Padl mezi prvními českými dobrovolníky v bitvě u Zborova.

Tito mladí nadšenci dovedli získat svým zápallem mnoho přívrženců sokolské myšlenky a jejich zásluhou na Olšance zakořenil sokolský duch.

Velký kulturní a národní význam mělo pro naši obec založení ochotnického divadelního spolku. Divadelní představení byla důležitým prostředkem k zachování národního vědomí a povznesení kulturní úrovně obyvatel.

Popisy českých osad na Volyni - Olšanka

Volně zpracovala a doplnila vzpomínkami krajanů Helča Trbušková.

(2. pokračování)

Když se v Olšance začala hrát divadla, přesně nevíme, ale bylo to již za druhého majitele pivovaru Poláka. V. Polák, sládek A. Rychlík a zámečnický Carmine soustředili tehdy kolem sebe veškerou kulturní činnost. Jejich zásluhou byl založen divadelní kroužek ochotníků a pod jejich vedením se začala hrát divadla. Hráli se divadelní kusy jako Dráteník, Mlynář a jeho dítě, Naši furianti a mnohé jiné. Představení se konala v hostinci V. Diviše, kde bylo provisorní jeviště. Po odchodu z Olšanky V. Poláka a Carmina a po smrti A. Rychlíka činnost divadelních ochotníků na čas zanikla. Teprve v roce 1907, kdy V. Roušal přebírá a přestavuje Divišův hostinec a zřizuje tu pěkné stálé jeviště; pod vedením A. Kratochvíla se počínají opět hrát divadla. Ale divadelní kroužek se znovu brzy rozpadá.

V roce 1912 bylo sehráno první dětské představení v pivovaře. Byla to výpravná pohádka „O caru Sultánovi“ a „Svatoň a Milena“, které obětavě nacvičila s dětmi ze vsi paní Eleonora Šmídová, manželka tehdejšího sládky olšanského pivovaru spolu s domácí učitelkou Jindrou Štěpánovou z Prahy. Sl. Štěpánové nebylo tehdy ani 20 let, když se vydala přes protesty rodičů na cestu do Ruska s touhou poznat tuto vzdálenou a záhadnou zemi a šířit tam mezi krajany osvětu a vlastenecké uvědomění. Očekávala, že tam spatří stáda vlků a medvědů a primitivní barbary se zarostlými tvářemi a dýkou za pasem. Připravovala se s hrdinským odhodláním na boj s předsudky a zaoštalostí. Proto byla nemálo překvapena jak přijetím, tak poměrně vysokou kulturní úrovní olšanských obyvatel, s nimiž se brzy sžila a spřátelila. Po jejím odchodu se tohoto úkolu ujala druhá domácí učitelka sl. Jindra Procházková z Čenkova, dnes choť ředitele školy Seidla v Hořovicích. Byla to velká idealistka a přijela na Rus za tímž účelem, jako její předchůdkyně. Měla mimo jiné i solidní hudební vzdělání. Ujala se společně s pt. Šmídovou nacvičování dětských sborů a recitací, byla vydatnou pomocnicí při každém dětském představení. Divadla se hrála nejprve na sladovně, kde bylo postaveno za vedení sládky Viléma Šmídy jeviště.

Rovněž kulisy namaloval pan sládek, který vždy obstaral i celou režii. Při představení byl nepostradatelný. Obstarával oponu, dělal hrom, houkající sovu, divého muže, rozestupující se stěny, zapaloval bengál, osvětlení a tak dále.

Děti hrály dobře, divadlo mělo úspěch. Proto byl další kus, neméně výpravná pohádka „O Popelce“, v níž děti hrály v kostymech ve stylu rokoka, sehrán pro širší obecnost a měl takový úspěch, že musel být několikrát opakován. Režii hradila vždy paní Růžena Klichová, na jejíž účet se šily všechny kostýmy, pořizovaly paruky a p. Kostýmy s velkou dovedností zhotovovala domácí švadlena Anna Roušalová, známá pod jménem teta Anna. Potom se hrálo častěji, hry se vypisovaly z Prahy. Při tom se nacvičovaly dětské sbory českých a slovenských národních písní. Děti se učily recitovat verše českých básníků, představení bylo uzavíráno alegorickými obrazy na vlastenecká témata. Z některých dětí vyrůstali skuteční herci - umělci. Při divadlech se vybíralo dobrovolné vstupné a celý výtěžek se posílal Matici školské a spolku Komenský v Kijevě.

Za první světové války se divadelní činnost rozvinula ještě více. Pro změnu se občas uspořádal pro dospělou kulturní večer, vyplněný recitacemi, zpěvy a zpestřený nějakou jednoaktovkou. Tyto večery se pořádaly za pomoci českých válečných zajatců, kteří byli na požádání přidělováni některým občanům na výpomoc při polních pracích a p. Čisté výtěžky z představení byly posílány do Kijeva Českému komitétu pro oběti války, na Českou družinu, její raněné, na poskytování podpor rodinným příslušníkům válečných vojáků a podobně. Když vypukla revoluce, divadelní činnost na čas ustala. Teprve v roce 1920 se sešli členové kdysi dětského divadelního kroužku, nyní již vesměs odrostlí a rozhodli se vyzkoušet své herecké schopnosti. Shledaly se kulisy, zbytky starých kostýmů a počal se hledat vhodný kus. Všichni se shodli na veselohře Farář a jeho kostelník.

Režie se ujala Libuše Klichová. Veselohra měla obrovský úspěch a byla sehrána při vyprodaném jevišti několikrát. Po tomto zdárném pokuse se začala divadelní činnost opět roz-

víjet. Hrály se většinou české hry, veselohry, dramata, pohádky a všechny měly velký úspěch. Při tom bylo objeveno několik opravdu hereckých talentů.

Později se hrály i ukrajinské kusy za režie tehdejšího učitele Moskvíče.

Hrálo se nejprve ve sladovně v pivovaře, později v hostinci A. Kratochvíla, kde bylo, jak jsme již řekli, staré jeviště. Byl tu velký, pěkný sál a po revoluci se zde soustředil všechen kulturní a společenský život olšanských občanů. Odbývaly se tu všechny podniky, pořádané tehdy založeným spolkem „Prosvita“ (Osvěta). Bývaly tu schůze i přednášky, měli tu své schůzky členové spolku „Nevěrec“, začínaly zde první pokusy s nástěnkami a podobně. Často se tu pořádaly taneční zábavy, plesy, večírky s bohatým programem. Večírky, plesy a divadla měly tak dobrou pověst, že na ně přijížděli diváci z okolních vesnic, ba dokonce i z Čudnova, přesto, že se hrálo, zplávalo a recitoval většinou česky. Rádi sem zavítali i kněží katolického i pravoslavného kostela z Čudnova.

Pod vedením ukrajinského učitele Moskvíče tu později vznikl pěvecký kroužek velmi slušné úrovně.

Při žádné zábavě, ani kulturním podniku nesměla nikdy chybět dechová kapela bratří Stejskalů. Bylo to uskutku skvělé hudební těleso, jakým se málokterá česká osada na Rusi mohla pochlubit. Všichni Stejskalové byli nadaní hudebníci. Kapelník - otec Stejskal i jeho synové - měl jich sedm - hráli na všechny možné hudební nástroje už od dětství a všichni odcházeli postupně studovat na konservatoř do Moskvy, kde někteří z nich vynikli jako sólisté moskevského operního orchestru. Po smrti Stejskala otce, který byl i výborným hudebním pedagogem, a vychoval mnoho dobrých hudebníků z řad olšanské mládeže, z nichž sestavil kapelu, se ujal dirigování jeden z jeho mladších synů E. Čen, kterému bylo tehdy asi 16 let. Ovládal svou kapelu znamenitě a jeho umělecký program na kulturních večírcích byl vždy provázen bouřlivým potleskem. Mezi hudebníky vynikl zvláště klarinetista Chlupatý. Seskupil kolem sebe několik hudebníků a v r. 1947 přijel se svou kapelou do vlasti.

(Pokračování)

Popisy českých osad na Volyni - Olšanka

Volně zpracovala a doplnila vzpomínkami krajanů Helča Trbušková.

3. pokračování

Velkým svátkem pro obyvatele Olšanky byl zájezd moskevského baletního souboru po revoluci, kdy mnozí po prvé poznali opravdové baletní umění. V Olšance vyniklo několik opravdových hereckých talentů, jako na př. dva nerozluční přátelé, studenti učitelských ústavů, Vladimír Doležal a Emil Středa, Liduška a Václav Kratochvílovi a j. Po odchodu L. Klichové z Olšanky se režisrování divadel a sestavování programů kulturních večerů ujal profesor E. Rychlík. O výpravu se starala jeho manželka.

Občas u nás pohostinsky vystupoval kroužek divadelních ochotníků z Čudnova, kteří hráli rusky nebo divadelní kroužek z některé okolní vesnice s programem ukrajinským.

V paměti každého jistě utkvěl den 21. ledna 1924 - den Leninova úmrtí. Právě v ten den měla být sehraána jakási česká veselohra a po ní byla na programu taneční zábava. Hlediště bylo jako vždy přeplněno, herci připraveni, mělo se začínat.

Vtom přijel z Čudnova Vol. komisař se zdrcující zprávou. Byla sdělena pořadatelům a hercům za kulisy. Jeviště se v okamžiku změnilo z kvetoucí zahrady ve smuteční síň s černými prapory a Leninovým portrétem, zahaleným černou rouškou uprostřed. Opona se rozhrnula. Kape-la zahrála místo veselého vstupního čísla smuteční pochod a Internationalu. Všichni povstali a dívali se s hroznou předtuchou na jeviště, na Leninův obraz, černé prapory a cizího komisaře. Všichni tušili, ale nikdo nechtěl a nemohl uvěřit. V hledišti byla tma, jen na jevišti hořely voskové svíce. Komisař promluvil. Nemluvil dlouho, ale řekl vše. Lenin zemřel! Jeho slova padala do duší přítomných jako úderý hroudy na víko rakve. Lenin zemřel! To přece není možné! Co bude teď? Projev trval jen asi deset minut. Všichni ho vyslechli stojíce. Opona byla opět spuštěna. V sále bylo hrobové ticho. Všichni se mlčky, po špičkách rozcházeli mrazivou lednou nocí do svých domovů a nikdo se neodvážil toto ticho přerušit jediným slovem. Že Lenin nezemřel, že žije dále ve svém díle - to si snad všichni uvědomili teprve později.

Olšanka, jako téměř všechny české osady na Volyni, se velmi lišila od

vesnic ukrajinských. Ukrajinské vesnice do revoluce bývaly obyčejně dlouhé, procházela jimi silnice, po jejichž obou stranách byla obytná stavení a vedle nich budovy hospodářské. Měly tedy zpravidla jen jednu ulici a ta byla většinou nedlážděná, takže na jaře, na podzim i za větších deštů v létě se tu obyvatelé doslova topili v blátě. Ostatně, stav silnic v dorevolučním Rusku je všeobecně znám. Ukrajinci měli před svými domky malé zahrádky, kde kvetly celé léto slunečnice, afrikány, měsíčky, řeřichy a barvínek. Za domem mívali višňový sad. Nebylo to však pravidlem. Ovocných zahrad bylo na Ukrajině poměrně málo. Olšanka, jako ostatní české vesnice, tonula v zeleni stromů, u každého domu byl ovocný sad, před každým stavením krásná květinová zahrádka. Květiny byly i v oknech, zvláště tam, kde byly mladé dívky.

Vesnice vypadala už z dálky velmi malebně. Železniční trať ji roztínala jak jsme již řekli, na Velkou a Malou stranu. Každá z nich se rozvětvovala v několik větších či menších romantických uliček. Po obou stranách ulice byly vysázeny stromy, které se rozrostly ve stinné aleje. Hlavní ulice byly vydlážděny hned, když se počala stavět železnice. Ostatní byly nedlážděné a nebylo snadné se jimi přebrodit, bylo-li bláto. Dostati se na př. v období deštů z údolíčka, kde stál pivovar nebo ze Zárybniči do hostince U Kratochvílů na bál či zábavu v plesovém úboru, nebylo snadným problémem. Chodilo se zpravidla ve vysokých botách a starých šatech a „bálové“ střevíčky a plesový úbor se nosil přes rameno a nebo v kufru. Paní hostinská Kratochvílová měla pochopení pro tyto potíže a vyhradila návštěvníkům zvláštní místnost pro převlékání. Ale nezřídka se stávalo, že se někdo vrátil z plesu domů bos, protože kaloše a někdy i vysoké boty ztratil za tmy v blátě. Teprve po revoluci byly vydlážděny všechny ulice.

Uprostřed vesnice stálo výstavné nádraží, kde stavěly i expresní rychlíky, protože zde byl vodojem, z něhož lokomotivy doplňovaly vodu. U nádražní rampy bylo postaveno velké skladiště Korovineckého cukrováru, kam denně dlouhá řada povozů vozila cukr. Když se večer vracely

povozy zpět, táhla se za nimi velká mračna zvednutého prachu. Říkávali jsme, že jedou cukráři. Do cukrováru v Korovincích dodávali olšanští rolníci cukrovku. V r. 1918, když přišli Němci na Ukrajinu a 21. II. vyhodili do vzduchu most přes Tětřev v Podolánkách, byla zásoba cukru ve skladišti místními i okolními občany rozebrána, aby se nedostala do rukou nenasytných okupantů. Do večera bylo skladiště, v němž bylo uskladněno několik vagonů cukru, prázdné a takové jej Němci dostali. Za nádražím se rozkládala Malá strana a jakási obchodní čtvrť. Usídlilo se zde několik židovských rodin, vesměs obchodníků, kteří si otevřeli krámky s různým zbožím. Bylo tu uzenářství, obchod se smíšeným zbožím, obchod koloniální, čajovna.

Obchodem se zabývali i někteří čeští osadníci. Tak Krupička měl obchod koloniální, řeznictví a uzenářství měl Diviš, Bidžovský, Suk, Koňský, Hruška a jiní. Červinka se zabýval podomním obchodem a podobně. U zvonečku byl obchod, kde se prodávala jen vodka a lihové nápoje vůbec.

Býval tu kdysi větrný mlýn, zvaný větrák. Patřil Velichovům, kterým se později říkalo větráctí. Mleli v něm téměř všichni olšanští rolníci. Později byl postaven velký válcový mlýn na Tětřevu v Podolánkách, asi tři kilometry od Olšanky vzdálen a začalo se jezdit s obilím tam, neboť odtud byla kvalitnější mouka. Na větráku v Olšance se ještě nějakou dobu než byl zrušen, pouze šrotovalo.

Jiní Velichové, ve snaze opatřit zábavu svým spoluobčanům, zřídili u sebe na dvoře houpačky na způsob kolotoče, které s oblibou používala v neděli a ve svátek omladina a hlavně děti.

Olšanka měla několik menších hostinců a pivnic. Krčma tu stála již v době, když se sem Češi přistěhovali. Bez této nebyla tehdy žádná vesnice ani osada myslitelná. První, později zrušený hostinec, vystavěl Rehoř Faltys. Menší hostinec otevřel Bidžovský. Začátkem let 90. vystavěl V. Diviš uprostřed vesnice velký hostinec, který V. Roušal v r. 1907 přestavěl a vhodněji upravil. V r. 1912 převzal tento hostinec A. Kratochvíl a udělal z něho vbrzku kul-

turně - osvětové středisko, o kterém jsme již mluvili dříve.

Olšanka neměla katolického ani pravoslavného kostela. Obyvatelé byli většinou pravoslavní a docházeli na bohoslužby do Čudnova - Volyňského. Někdy přijížděl bátuška k nám a bohoslužby se konaly ve škole. Zvlášť zajímavé byly bohoslužby v předvečer květné neděle, kdy se světily kočičky. Domů se šlo za tmy se svíčkou na větvičce. Musela se přinést rozžatá a doma se od ní zapalovalo světlo u ikony, aby se přineslo boží požehnání do domu. Na Vzkříšení se šlo do pravoslavného kostela v Čudnově. Na Olšanku dojížděl bátuška Ivanov, kterému byla farnostně přidělena. Žil s Čechy ve velmi srdečném přátelství a velmi se zajímal o české dějiny. V roce 1915, v předvečer 500. výročí upálení Mistra Jana Husa, překvapil bátuška Ivanov celou Olšanku. Přijel k večeru do školy sloužit slavnost. panychidu, po níž krásně vzpomněl památky umučení Mistra Jana. Celé shromáždění bylo tehdy velmi dojata a všichni byli bátuškovi za jeho pozornost velmi vděční.

Na horním konci vesnice, v místě, kde silnice odbočovala na tak zvaný Šamrov, bylo rozšířené prostranství na způsob návsi a stál tu zvonek. Proto se zde říkalo „U zvonečku“. Zvoneček vyzváněl klekání, svolával na poplach, když někde hořelo a oznamoval smutně, když někdo ve vesnici zemřel. Jeho vyzvánění vyprovázelo každého zemřelého na poslední cestě z domova až na hřbitov. Hřbitov byl od vesnice vzdálen asi půldruhého kilometru a podobal se překrásné zahradě. Byly tu nádherné ozdobné stromy a záplavy květů. Ke svým mrtvým se chovali živí s opravdovou láskou a pietou a věnovali jim tu největší péči.

První osadníci vyhradili místo pro hřbitov na obecním pozemku hned za vsí. Jako první tu byla pohřbena mladička Viktorka Středová, která zemřela na tuberkulosu. Za několik dní však přišel od gubernských úřadů zákaz pohřbívání na tomto místě a nařízení, aby byl hřbitov přenesen na místo vzdálenější. Byl tedy založen hřbitov nový, ale exhumace a převoz Viktorky byl povolen až teprve po několika letech.

Olšanka mívala své volené starosty, kterých se vystřídala celá řada. Prosím za prominutí, že je nevyjmenovávám. Utkvěli mi v paměti pouze dva: Středa a Melgr, ostatní jsem za-

pomněla. Nevím ani jejich pořadí a dobu působení. Vím jen, že starostovali vždy dobře a všichni se starali o blaho a rozkvět obce.

Nemalou úlohu v hospodářském i kulturním rozvoji Olšanky hrál pivovar. Jak jsme již řekli, prodal jej první majitel Faltys Janu Polákovi, Českému bratru, který se přistěhoval s rodinou do Ruska v r. 1873 z Holic v Čechách. Usídlil se původně v Hlinsku, ale brzy se přestěhoval na Olšanku a věnoval se práci v pivovaru, který představěl a rozšířil jeho syn Václav. V. Polák později pivovar prodal Václavu Klichovi a za peníze, jež za něj obdržel, představěl a zvelebil pivovar v Kazatíně. V. Klich se narodil v Bavorově u Písku v Čechách r. 1859. Jeho rodiče se přestěhovali do Ruska jako všichni Češi tehdy na popud Riegrův v r. 1872 a usídlili se v Semidubech na Volyni.

Měli osm dětí, z toho šest synů. Jeden z nich, Jan, se brzy proslavil jako malíř. Usadil se později v Jaltě na Krymu a tam i v Theodesii mu byla svěřena výzdoba téměř všech význačných budov a paláců carské rodiny. Druhý syn byl známým hudebníkem, třetí zahradníkem - šlechtitelem atd. V. Klich vstoupil jako sladovnický učeďník do pivovaru v Semidubech. V osmnácti letech se odebral do vlasti a provandroval jako sladovnický dle tehdejšího zvyku téměř celé Čechy, Moravu a Halič. Potom se vrátil do Ruska, kde několikrát změnil působště jako sládek. Procestoval skoro celé Rusko, byl i na Sibiři, v Irkutsku. Teprve v r. 1895 se vrátil na Volyň, oženil se s jednou ze sedmi sester V. Poláka, Růženou Polákovou a převzal správu pivovaru Svěřil vaření piva sládkovi a věnoval se obchodu ječmenem a sladem, který dodával až na Kavkaz a Sibiř. Později se zabýval převážně polním hospodářstvím a chovem dobytka a koní. Při častých zájezdech do Čech doplňoval své znalosti a uplatňoval je pak doma, hlavně pokud se týká pěstování ječmene. Vypisoval semena z Čech, z Hané, kultivoval je, zpracovával ječmen, který ve velkém množství pěstovali olšanští rolníci, v slad. Objednával nejmodernější hospodářské stroje, snažil se být vzorem a příkladem pro ostatní. V pivovarské sušárně se sušil chmel téměř z celé osady. Svázal se sem vždy k večeru z chmelnic a tu bylo celé prostranství prosyceno jeho opojnou vůní. Sušení chmele odborně řídil sládek Šmída, jako sušič byl

vždy ustanoven na tu dobu Poláček, stálý zaměstnanec v pivovaru. Chmel byl také vydatným zdrojem příjmu pro olšanské občany.

Jak olšanský chmel, tak i ječmen byl velmi vyhledáván a posílalo se ho každoročně několik vagonů až do Jekatěrinoslavi a Jekatěrinodaru. V. Klich plnil všechny zakázky poctivě. Pomáhal mu v tom sládek Šmída, v němž měl záruku zdárného vedení celého jeho velkého podnikání a hospodářství, které mu s důvěrou svěřil. Nalézal v něm též dobrého rádce v řešení různých problémů a vydatného pomocníka ve své práci. V. Šmída mnohé podniká z vlastní iniciativy. Za svoje počínání a rozvážnost je vážen u místních občanů a velmi oblíben. Uplatňuje zkušenosti z vyšší sladovnické školy v Praze, pomáhá zlepšovat výnos pěstitelům chmele a ječmene.

V roce 1913 začal V. Klich konat přípravy ke zřízení praktické hospodářské školy pro syny českých rolníků na Volyni. Měl již podrobně vypracovaný plán a program této školy a jednal o tom s Dr. J. Auerhanem (pozdějším prezidentem Státního úřadu statistického, popraveným za okupace po atentátu na Heydricha). Dr. Auerhan, jak známo, věnoval mnoho úsilovné práce studiu českých osad a osadníků v cizině, podporoval je a psal o nich. Při jedné ze svých zájezdů do Ruska navštívil na Olšance V. Klicha a podrobně s ním jednal hlavně o otázce hospodářské školy. V té věci jej několikrát navštívil i uvědomělý český vlastenec, volyňský Čech A. Sedlár z Kremenice, který chtěl na školu přispět finančně i svými zkušenostmi. Ukončení tohoto záměru překazila válka.

V. Klich byl velmi činným ve Sdružení volyňských sládků a byl několikrát vyslán jako delegát do Petrohradu (nynější Leningrad) a Moskvy, aby tam v zájmu Sdružení jednal.

Klich nikdy nezapomínal na svou starou vlast. Udržoval stále styky se svým rodištěm, kam zasílal při každé příležitosti značné peněžité částky. Prováděl sbírky na Matici školskou v Praze a přispíval sám značnými částkami. Propagoval na Rusi české školy a měl jako člen spolku Komenického školy o založení Komenického školy v Kijevě, jejtímž byl štedrým podporovatelem. Pokud se Olšanky týče, podařilo se mu získat sem učitele z řad českých válečných zajatců teprve v I. světové válce.

Popisy českých osad na Volyni - Olšanka

Velně zpracovala a doplnila vzpomínkami krajanů Helča Trbušková.

(4. pokračování)

Byl spoluzakladatelem českého páněžního ústavu v Kyjevě, který se stal základnou finančního osamostatnění českých legií. Má velké zásluhy o založení České družiny v r. 1914 a štědře ji podporoval finančně. V pivovare na Olšance zřídil zvláštní místnost, kde bylo stále ubytováno několik raněných družiníků v rekonvalescenci. Vystřídalo se jich tam několik set. Každý zde strávil 4-6 týdnů, podle potřeby a vracel se pak ke svému útvaru zotaven a vybaven penězi a vším potřebným na cestu z kuchyně a domácnosti „paní staré“. A dobrý, rozvázný a všemi oblíbený pan sládek Šmída s chotí k tomu ještě přidali otcovskou a mateřskou radu a nějaký ten rubl ze svého.

Také V. Šmída i jiní obyvatelé Olšanky byli štědrými dárči a podporovateli jak spolku Komenský v Kyjevě, tak českého komitétu; platili národní daň, podporovali legionáře a podobně.

Při pivovare byla velká bednárna na výrobu klepek (desky na sudy), které se posílaly až do Kyjeva. Pracovalo tu asi 16 bednářů, vedoucím byl mistr Bureš. Materiál se opatroval tak, že se koupil les na stojato, vhodné dříví se upotřebilo na výrobu sudů a ostatní se spálilo. Topilo se jen dřívím.

V pivovare byla velká česká knihovna. V. Klich vypisoval z Čech všechny literární novinky, Národní politiku, Humoristické listy, Zlatou Prahu, pro děti Malého čtenáře a podobně. Noviny, časopisy i knihy se půjčovaly všem, kdo měl o ně zájem.

V. Klich nescházel při žádném, ať už obchodním nebo kulturním podniku ruských Čechů na Ukrajině. Zasloužil se i o založení českého časopisu na Ukrajině. Zvláště jeho manželka, paní Růžena, hořela pro tuto myšlenku. Po zániku „Ruského Čecha“, vydávaného Dr. Vondrákem, jednal v r. 1912 s redaktorem „Času“, Věnceslavem Švihovským, o vydávání časopisu „Čechoslovan“ v Kyjevě, jehož byl později důvěrníkem. Tento časopis sehrál jednu z nejvýznačnějších rolí při tvoření České družiny a českého vojska na Rusi.

Mluvíme-li o „Čechoslovanu“, musíme se zmínit alespoň několika slovy o jeho zakladateli a redaktorovi

V. Švihovském, který prožil ve svém mládí na Olšance dva roky. Byl chloubou ruských Čechů a V. Klich o něm říkával, že je to „geniální hlava“. Na Olšanku přišel z Hlinska, kde se ustdlili jeho rodiče po příchodu v r. 1867 z Holic v Čechách. Jeho matka, horlivá čtenářka a vlastenka, podporovala jeho touhu po vzdělání. Na studia však nebylo prostředků. Jediná možnost, jak se dostat do Prahy i dále do světa byla — vyučit se sladovnickým a státi se sládkem. Proto přišel v r. 1887 do olšanského pivovaru, kde pobyl dvě léta jako sladovnický učeň. Práce zde byla velmi těžká a vyčerpávající. Jedinou útěchou byla četba ve volných chvílích. Přečetl zde několik set knih, většinou staré české klasiky. Četl Národní politiku i odborný časopis Kvas. Onemocněl však reumatismem a musel od svého předsevzetí, státi se sládkem, upustit. Odejel do Nikolajeva, kde měl jeho bratr František Švihovský zahradnictví a začal se učit zahradníkem. F. Švihovský pracoval ilegálně s revolucionáři z řad dělníků i inteligence a umožnil svému mladšímu bratru vstup do společnosti těchto pokrokových lidí.

Touha po vzdělání je stále palčivější. Začíná studovat soukromě, skládá maturitu. Mnoho se věnuje politice. Vstup na vysokou školu v Rusku je mu znemožněn, protože mu nebylo vydáno vysvědčení zachovalosti pro účast a členství v ilegálních kroužcích. Jeho bratr byl v r. 1897 zatčen a vypovězen na sever Ruska (Vjatská gubernie). Po odpykání trestu však pokračoval ve své práci a byl opět odsouzen a deportován, tentokrát na doživotí. Vysvobodila jej teprve Velká říjnová revoluce. V. Švihovský se ještě před zatčením bratra vrací do Hlinska a věnuje se kulturní a osvětové práci mezi krajany. Pocituje však stále nedostatek vzdělání a rozhoduje se pro studium v Paříži. Odjíždí v roce 1899 uskutku do Paříže, kde strávil osm let. Později odejel do Prahy, kde pracoval dva roky jako redaktor zahraniční rubriky v deníku „Čas“. Získal zde dokonalé znalosti o své staré vlasti a navázal úzké styky s hojnými českými činiteli. Vyzbrojen znalostmi a máje důkladnou novinářskou přípravu, rozhodl se v roce 1909 pro návrat do Ruska. Věnoval se tu kulturní a hospodář-

ské práci mezi ruskými a hlavně volyňskými Čechy, k nimž svým původem náležel. S pomocí V. Kliche a J. Jindřiška založil časopis „Čechoslovan“, jehož první číslo vyšlo v lednu 1911. Ve svém Slovanském nakladatelství začal vydávat kalendáře a jiné knihy, založil Slovanské knižkupectví a Slovanskou tiskárnu.

Všechny tyto podniky pracovaly pro uskutečnění hesla „Vše pro povznesení české větve na Rusi!“ V. Švihovský byl činný netoliko novinářsky a kulturně. Jeho práce byla zaměřena hlavně na volyňské Čechy, které probouzel k politické činnosti v pokrokovém duchu. Když vypukla I. světová válka, horečně pracoval pro vybudování první vojenské jednotky československé - České družiny. Pořádal desítky přednášek, navštívil většinu českých osad na Volyni, kde vyzýval krajany ke vstupu do družiny. Za války se stal „Čechoslovan“ velice rozšířeným listem, který povzbuzoval a sílil československé zajatce v Rusku, nabádal je, aby se chopili zbraně proti Rakousku. Švihovský nezapomněl nikdy na svůj pobyt na Olšance, navštívil ji později několikrát, posílal osadníkům knihy a svůj časopis.

Olšanka byla známá poctivou prací svých řemeslníků: byli tu dva dobří truhláři, Středa a Glázner, po nichž nastoupili Gláznerovi žáci Hašek a Suchánek i mladý Středa; čtyři kováři: Roušal, Srdínko, Smutný a Zich; koláři Hanousek a Macháček; řezníci: Divič, Bidžovský, Suk, Koňský a Hruška; zámečníci Dušek a Folprecht; sedlář Chalupa; strojnici: Procházka, Hončík a tři Velichové; zahradník Špaček; krejčí Vajskébr, Čapek, Srkal a jiní; obuvníci: Johan Vajskébr, Johan Srkal, Poláček. Módní salony měly Gláznerová a Srkalová. Mimo to zde bylo mnoho domácích švadlen.

Nescházela ani porodní asistentka, babička Titlová, která absolvovala školu porodních asistentek v Praze. Vykonyvala své povolání do 85 let, téměř do své smrti a stovky dětí jí vděčí za svůj život. Za svého působení bývala někdy i dosti štedrá a přinášela i dvojčátka, někdy dokonce trojčátka. Babička Titlová si nemohla naříkat na nezaměstnanost. Jenom sládek Peterka, který byl na Olšance po Rychlíkovi, měl 19 dětí.

Pro sdělení obecních věcí byla na Olšance poslice. Zastávala tuto funkci babička Poláčková, která vždy celou obec svědomitě obešla a vše poctivě vyřídila. Chodila zvát i družičky na pohřby atd. Nebyla placenou silou, ale byla všude za svoji ochotu obdarována. Je zajímavé, že Olšanka neměla žádných žebráků. Stalo-li se, že starý člověk neměl nikoho, kdo by o něho pečoval, ujali se ho všichni osadníci a postarali se o to, aby nepoznal ponížující žebroty. Všichni pomáhali hlavně naturáliemi nebo často i nějakým tím rublíkem.

Měli jsme i věhlasnou věstkyni, paní Chlupatou, k níž se utíkala mladá chasa (pod pečeti tajemství však často i starší sousedé a sousedky) o radu v záležitostech svého srdce. Nebylo tu snad ani jediné dívčinky, která by byla vstoupila do stavu manželského dříve, než se s ní poradila. Paní Chlupatá se v r. 1947 navrátila do vlasti a loňského roku u svého syna v Třemešné pod Přimdou zemřela.

Všichni řemeslníci měli práce více než dosti, protože pracovali i pro sousední vesnice. Byli to většinou skutku odborníci, hlavně strojníci a kováři byli známi široko daleko. V módních salonech se šily obleky podle poslední módy a olšanská děvčátka se oblékala velmi vkusně. Přehlídkou toalet bývaly ovšem bály, hlavně však posvícení. Posvícení se slavovalo tři dny a tři noci. Přípravy k němu se konaly hodně dlouho. Zpravidla se bílilo a uklízelo, pak se peklo různé jemné pečivo, zabíjela se prasata a drůbež a nakonec se pekly slavné posvícenské koláče. Posvícení se tu slavilo první neděli po svátku „Pokrov“, který připadá na 30. září podle starého stylu. Sjelo se vždy mnoho hostů; příbuzní i známí a hodovalo se od rána do pozdní noci. Večer se šlo ke Kratochvilům k muzice. To byla tak zvaná „velká“. Tančilo se ovšem do rána. Druhý den odpoledne ve tři hodiny začínala „zlatá hodinka“, na kterou musela mít každá dívka nové šaty. Předstihovaly se krásou a elegancí. Na „zlatou hodinku“ měly přístup i děti, které braly tanec velmi vážně, napodobovaly dospělá a vytrvale se jim až do večera v kole pletly. Potom byla přestávka, dlouhá jen tak, co se stačily dívky ve chvatu navěčeřet, podojit a převléct do dalších nových šatů. Potom se opět tančilo do rána. Třetí den se trochu vyspávalo, opět hodovalo a večer se

šlo na „sousedskou“, která skončila rovněž až ráno. Mimo posvícení se tu slavily ovšem i jiné svátky a každý byl zakončen tancem. Tančilo se i v neděli a nejen mládež, ale i starší sousedé vltali každou příležitost, aby si mohli zazpívat a zatančit. Při žádné zábavě nesměl scházet „koleček“. Hrál se alespoň jednou a jistě každý olšánák vzpomene temperamentního a vytrvalého tempa staré paní Roušalové, už dobré sedmdesátice. Předčila všechny mladé a při pranici dovedla ve chvílce zjednat klid a výtržníky vyndat na svěží vzduch, kde za chvíli zchladli a pokračovali pak klidně ve veselé zábavě.

Bez muziky byla nemyslitelná svatba, muzikou končily i všechny pohřby mladých. Družičky a mládenci kráčeli na hřbitov za rakví vážně, za zvuků smutečního pochodu, ze hřbitova se však vraceli již vesele a zamířili přímo do hostince, kde byli na čet pozůstalých pohostěni a do rána potom tančili.

Na svatou Kateřinu pořádali tradiční ples dobrovolní hasiči. Začínal tím, že omladina oblékla do fantastických šatů loutku, odvezla ji v průvodu téměř vši olšanské mládeže s hudbou do hospody a tam ji hodně vysoko vydražila. Výtěžek za loutku i vstupné připadl hasičskému spolku. Určitá suma se věnovala na knihovnu.

Obyvatelé Olšanky pocházeli z různých českých krajů. Proto se tu setkáváme s takovou směsí rozmanitých zvyků a obyčejů, jakou jsme neviděli v jiných českých osadách. Byl to na příklad zvyk shazování kozla o posvícení, stínání kohouta, vynášení smrtky na smrtnou neděli, pomlázka o velikonočních, pálení čarodějnic před sv. Janem Křtitelem, přeslička, pořádání tak zv. zástěrkového i jiných bálů, putování po vesnici o masopustě maskar, které měly nacvičeny a předváděly po staveních menší divadelní scénky a pod.

Nikdy se nezapomínalo na Mistra Jana Husa, v předvečer jeho upálení se vždy páčila hranice a zazpívala píseň „Hranice vyplála“. Na svátek sv. Tří králů bývalo vždy odpoledne svěcení vody. Na zamrzlém rybníce byl prosekán led, postaven z něho kříž, improvizován oltář a čudnovský báluška vykonal za přítomnosti celé Olšanky bohoslužby. Po obřadech se podle ruského zvyku některý z nejodvážnějších ponořil do vody.

Býval zpravidla mráz 20-30 stupňů, to však otužilce nikdy neodradilo a nejen, že to nikdy neodnesli záplem plic, ale naopak tvrdili, že tříkrálová koupel ještě upevnila jejich železné zdraví.

Pro mne a jistě i pro mnohé kamarádky a kamarády mého dětství byly nezapomenutelné „krásné“ hry v pověstném hliňáku za rybníkem, kde se dobývala hlína, z níž se vyráběly nepálené cihly nebo-li batiny či truple na stavbu obytných domů. Co šťastných chvil jsme zažili tam dole na dně té velké vyhloubené jámy. Při této příležitosti vzpomínám na paní Smutnou „na kopečku“ a její moudré napominání, které nás děti nejednou zachránilo při hře před úrazem. Paní Smutná zemřela ve vlasti u své dcery Lenky a je pohřbena v Hranicích na Moravě. Byla to uvědomělá žena, velmi vlastenecky založená. Život jí však zasadil těžké rány. Za druhé světové války ztratila syna, zetě, dva vnuky; dvěma vnučkám padli manželé. Druhý syn, zahraniční voják, ztratil ve válce ženu. Před tím ji zemřela šestnáctiletá dcera Kristina.

Olšanka žila do první světové války klidným životem a jen svými každodenními starostmi. Trochu ji vzrušily velké podzimné manévry v roce 1913, při nichž hrála též svoji úlohu. Byl tam odtrouben konec. Závěr bitvy se odehrál přímo na polích před Chutorami a v zahradách vesnice. Bylo tu mnoho vojska, na poli před nádražím postaven polní lazaret a v hliňáku tábořila polní kuchyně. Dokonce jsme tehdy prvně spatřili vzdušné balony. Vzletnutí balonu sledovala s velkým zájmem jak dětská drobotina, která nikde nechyběla, tak i dospělí, jímž létání balonu zavdalo dosti látky k hovoru.

Zvonek na Olšance svolával na poplach na štěstí jen zřídka. Bylo to většinou, když někde vypukl oheň, který byl vždy brzy uhašen. Byly tu však i dva velké požáry. První brzy po založení Olšanky na Šamrově, čili konci „bohatých“. Tehdy vyhořela téměř celá ulice, asi 12 čísel, většinou obytná stavení i hospodářské budovy zámožných sedláků.

Požár vznikl tím, že chytly v komíně saze a od nich došková střecha. Prudký vítr pak přenesl oheň i na sousední stavení. Druhý požár vypukl kolem roku 1900 a vyhořelo asi 6 čísel po jedné straně ulice na Velké straně. Příčina jeho vzniku nebyla zjištěna. (Pokrač. příště)

Popisy českých osad na Volyni - Olšanka

Volně zpracovala a doplnila vzpomínkami krajanů Helča Trbušková.

Dokončení.

Byl svolán tábor lidu, na který přišla mládež, ozdobená rudými stužkami, zpívala se marseillaisa a revoluční písně. Ale léta 1917 - 1921 byla velmi neklidná a přes tichou naši vesnici se přehnala mnohá bouře. Nádraží, které bylo vždy jejím požehnaním, se pro ni teď stalo kletbou, neboť o ně často bojovali příslušníci různých armád nebo jen obyčejné bandy. Vystřídalo se jich v krátkém čase mnoho a skoro všichni drancovali a loupili, takže obyvatelé schovávali a zakopávali potraviny i cennější věci daleko v poli. Nejhorší bylo vždy bezvládní, t. j. když jedni vyklidili posídky a odešli a nikdo nevěděl, kdo přijde po nich, zda přítel nebo nepřítel. Nebylo nikoho, kdo by se staral o pořádek, proto se občas vynořovaly různé nízké živly a pokoušely se urvat ve všeobecném zmatku něco pro sebe. Aby jim mohli čelit, ustavili si místní občané hlídky, které zároveň dbaly o pořádek, dokud vesnice opět nepřešla do rukou nějakých nových „vládců“. To byla občanská válka. Kromě různých band, jejichž počet a jména si již snad nikdo ani nepamatuje, byla Olšanka nějaký čas pod vládou zrádce Petljury. Potom přišli Němci, kteří vezli s vrozenou jim důkladností vše, co se dalo. Odváželi na příklad při rozebírání nádražního skladiště i prkna a hřebíky z podlahy. Mimo to vyváželi i mrvu z chlévů, ba nakládali i krásnou ruskou černou zem do vagonů a odváželi si ji do Německa.

Rudá armáda Němce zahнала, ale musela ustoupit pak opět až ke Kyjevu před Poláky, jenž u nás vládli několik měsíců. Teprve v r. 1921 začíná obrát. Rudá armáda vyhání Poláky, kteří před ní utíkají v šíleném úprku až téměř k Varšavě. Přes Olšanku se přehnali jako divoká smršť. Potom se již poměry zvolna uklidňují a všichni začínají přistupovat k budování nového, lepšího života. Je pravda, že to nešlo vždy lehce a hladce. Bylo u nás dosti sedláků, kteří dlouho nechápali výhody kolchozního zřízení a podobně. Ale trpělivým přesvědčováním a snahou vedoucích se to přece podařilo. Náš kolchoz byl opravdu kolchozem vzorným a daleko široko známým. Kromě obilí se tu pěstovala cukrovka a chmel.

Měli jsme svoji mlékárnu a naše mléčné výrobky byly té nejlepší jakosti. V pivovare se nějaký čas, až do r. 1925, pouze sladovalo. V r. 1924 tu vypukl z neznámých příčin oheň. Shořela mimo části obytných budov, várna a pětipatrová sušárna. Během dvou let byla vybudována várna i sušárna nová. Začalo se opět sladovat pro jiné pivovary, potom se začalo i vařit pivo. Od r. 1930 se počaly vyrábět mimo to i medoviny, umělá vína a likéry. V bývalé bednárně zahájilo činnost družstevní řeznictví. R. 1933 byla vybudována elektrárna, která zásobovala elektrickým proudem celou vesnici. Dosud se na Olšance svítilo petrolejem; nyní byla zavedena elektrika do všech stavení a osvětleny ulice. O tom, že byly všechny ulice vydlážděny, jsme se již zmínili.

Postupně se obnovoval i spolkový život a rozvíjela kulturně osvětová činnost. Pravidelně dvakrát týdně se tu teď konala filmová představení, mimo divadel a zábav, o nichž bylo již řečeno výše, se tu teď často pořádaly i politické a vzdělávací přednášky. Byl zaveden hromadný poslech některých vybraných rozhlasových pořadů a podobně. Život se úplně změnil. Pro zájmy celku se zapomínalo na vlastní, často malicherné zájmy a starosti. Začal život v kolektivu a pro kolektiv. Když pak byly první těžkosti společným úsilím překonány, když se už všem začalo žít lépe a mohli se radovat z výsledků své práce, udeřila jako blesk zpráva o přepadení Sovětského svazu německými fašisty.

Ve II. světové válce přežila Olšanka mnoho těžkých chvil. Dvakrát se převálila přes ní fronta. Naše krásná škola i mnoho obytných domů a hospodářských budov bylo zničeno, zahrady a pole zpustošeny. Do Německa bylo zavlčeno 35 osob, vesměs mladistvých. Nevrátila se Nada Hamplová a Václav Hladík. Pravděpodobně někde v Německu zahynuli. Život za okupace byl smutný a neradostný, nebylo zájmu o nic, všechno kulturní život ustal. Němci se chovali k Čechům tvrdě a nedůvěřovali jim. Po setmění nesměl nikdo na ulici, nechtě-li riskovat životem. Tak byl německou hlídkou zastřelen Nikolaj Kratochvíl, který se kdesi o pozdil a neuposlechl okamžitě při ná-

vratu domů volání německého vojáka „Halt!“ Voják svou výzvu již neopakoval a vystřelil. Kratochvíl byl na místě mrtev. Želela ho tehdy celá vesnice. Byl to známý výrobce a opravář hudebních nástrojů a i jinak velmi nadaný a inteligentní člověk, těšící se všeobecné oblibě a vážnosti. K dovršení tragedie byl o několik měsíců později jeho syn Jiří zabit při práci na zahradě nevybuchlým granátem.

Mnozí obyvatelé Olšanky odešli mezi ukrajinské partyzány, s nimiž společně bojovali. Působili Němcům velké škody, vyhazovali do povětří vlaky, ničili jejich zásoby, přepadali je v době, kdy toho nejméně očekávali a podobně. Přes všechno úsilí okupantů nebyl nikdo z nich nikdy dopaden a všichni se vrátili po osvobození Olšanky domů. Jen E. Spejchal padl později ve válce jako příslušník Rudé armády a Ing. Evžen Kratochvíl si jako partyzán podryl zdraví tak, že potom stále churavěl a zemřel v mladém věku 37 let. Jeho osud byl skutku tragický. Přijel s rodinou (manželkou a devítiletým synem) r. 1947 s druhým transportem volyňských Čechů do osvobozené vlasti, na kterou se tolik těšil a usídlil se v Plzni. Přidělené místo však již nastoupit nemohl, neboť byl nucen uchýlit se na léčení do plzeňské nemocnice.

V červenci téhož roku zemřel v Tachově. Jeho mladá manželka Aněla jej o měsíc předešla. Přišla o život při železničním neštěstí ve vinohradském tunelu v Praze. Syn Evžen zůstal úplným sirotkem. Tak ztratila bývalá hostinská na Olšance, paní Kristýna Kratochvílová ve II. světové válce dva syny, dva vnuky, snachu a zetě. Neztratila však nic ze své bodrosti a optimismu přes to, že je ji dnes již přes 80 let.

Po osvobození Olšanku od německých okupantů 7. I. 1944 se okamžitě přihlásilo do čs. zahraniční armády v SSSR 56 osob. Byly mezi nimi i ženy, hlásily se staří i mladí. Všichni byli odesláni k českým jednotkám do Jefremova v Tulské oblasti. Postupně se hlásili další dobrovolníci, takže jejich počet činil více než 80 osob. Mimo to bojovalo mnoho olšanských občanů, jako na příklad zvěrolékař Vladimír Doležal a bratři Stejskalové v Rudé armádě. Mnozí byli

vyznamenáni za hrdinství důstojnickými hodnostmi a různými řády.

Ve II. světové válce padlo celkem 40 olšanských občanů. Z toho v čs. voj. jednotce generála Svobody:

1. Alexej V. Suchánek
2. Feďa Hampl
3. Mikuláš V. Košťátko
4. Josef J. Kamenský
5. Kosta V. Rehák
6. Josef V. Hroch
7. Vladimír F. Čermák
8. Josef V. Procháška
9. Josef F. Doležal
10. Václav F. Bouz
11. Václav A. Volný
12. Josef J. Velich
13. Vladimír V. Hladík
14. Evžen J. Vajskébr
15. Jiří N. Kratochvíl
16. Alexandr V. Mauler
17. Vladimír J. Vejr
18. Rostislav V. Hroch
19. Evžen Hašek

V Rudé admádě padli:

1. Josef O. Volný
2. Alexandr O. Volný
3. Vladimír J. Volný
4. Josef J. Středa
5. Franc Voříšek
6. Josef F. Hončík
7. Josef J. Macháček
8. Vladimír Melgr
9. Josef A. Procháška
10. Josef J. Vajskébr
11. Rostislav Válek
12. Vladimír J. Hroch
13. Leonid Hulinský
14. František Prakeš
15. Václav J. Peterka
16. Jaroslav J. Peterka
17. Evžen J. Spejchal

18. František J. Bičíště

19. Josef Gloz

20. Vladimír Gloz

21. Zdeněk Hrabovský

Není zaručeno, že je tento seznam úplný. Tak na příklad nemáme zpráv o učiteli Emilu Středovi a Karlu Peterkovi, kteří zůstali nezvěstní. Padl prý i některý z bratrů Stejskalů, kteří se později přestěhovali všichni do Moskvy. Snad ještě někdo byl zapomenut.

Mnozí z těch, kteří válku přežili, se vrátili jako těžcí invalidé nebo se značně sníženou pracovní schopností. Následky II. světové války byly strašlivé a proto dnes všichni bráníme mír, aby k nové válce již nikdy nedošlo.

Po válce se obyvatelé Olšanky dali s novými silami do budovatelské práce. Škody, napáchané okupanty, se pomalu napravovaly, život brzy začal vstupovat do normálních kolejí. Tu přišla zpráva o možnosti přesídlení do Československa. Byla přijata se smíšenými pocity. Téměř všichni toužili po návratu domů, milovali svou starou vlast; vždyť pro ni nelitovali obětovat ani své životy a šli za ní bojovat. Ale tady - ta druhá vlast jim byla stejně drahá a bylo těžké rozhodnout se ji opustit a rozloučit se s ní navždy. Vždyť se tu většina narodila a prožila tu tolik krásných a šťastných chvil. Přes to však se téměř všichni rozhodli pro přesídlení. Došlo k němu v únoru r. 1947.

Olšanka měla tehdy 207 čísel a asi 1250 obyvatel, z nichž byly dvě třetiny Čechů, ostatní Rusové a Ukrajinci, část Židé. Zůstalo tam jen

asi 10 rodin, vesměs smíšená manželství.

První transport se vydal na dalekou cestu 22. II. 1947, druhý za dva týdny poté.

Po příjezdu do vlasti byli repatrianti umístěni v táboře Třemošná u Plzně a zakrátko nato se stěhovali do nových domovů.

Přáním všech bylo usídlit se v jedné obci, začít nový život opět společně, jako jej začínali otcové a dědové. Nepodařilo se to, ale olšanští nejsou od sebe příliš vzdáleni a neztrácejí spojení mezi sebou. Usadili se většinou na Tachovsku, buď přímo v Tachově nebo v okolních vesnicích a často se navštěvují. Zachovávají si své staré zvyky a obyčeje, jsou velmi pohostinní, rádi se sejdou, zatančí si a zazpívají. Zpívají české národní písně, ale i staré, dumavé, teskné písně ukrajinské a radostné, budovatelské písně ruské. Někdy si zazpívají i svoji píseň „Ta Olšanka je dlouhá ves“, kterou kdysi dávno složil dnes již neznámý autor. A při tom vždy mnoho vzpomínají na svou útulnou a krásnou vesničku, na známé, které tam zanechali i na drahé mrtvé, kteří spí svůj věčný sen na opuštěném hřbitově.

Netruchlí však a nelitují. Vlast je přijala mateřsky vlídně, všem bylo umožněno nalézt si podle přání nový domov i zaměstnání, všichni se zapojili do práce na budování socialistické vlasti. Přispívají k němu značnou měrou, neboť mohou uplatňovat své velké zkušenosti, získané už při budování socialismu v Sovětském svazu.

Nová úprava důchodového zabezpečení zemědělců

Dokončení

Osobám samostatně výdělečně činným, spolupracujícím členům jejich rodin, jakož i členům JZD I a II typu poskytují se dávky důchodového pojištění, jestliže splňují podmínky stanovené zákonem o národním pojištění a je-li splatné pojistné za celou dobu trvání pojištění zapláceno. Při nápadu dávky mohou tyto osoby dluhovati pojistné nejvýše za dobu půl roku a může být toto pojistné zapláceno do tří měsíců. Podle tohoto vládního nařízení se poskytuje:

Důchod starobní náleží osobě samostatně výdělečně činné, která dosáhla věku alespoň 65 let, nepobírá důchod invalidní a je 1) buď neschopna vykonávat samostatně výdě-

lečnou činnost nebo 2) zanechá této činnosti za souhlasu národního výboru.

Invalidní důchod náleží osobě samostatně výdělečně činné, která pro svůj trvale nepříznivý zdravotní stav není schopna jakékoliv výdělečné práce.

Plné důchody se vyplácejí teprve po pojištění, které trvalo alespoň 10 let, při kratší době pojištění se úměrně krátí. Tak na příklad při ročním vyměřovacím základu Kčs 10.501—16.500 činí důchod po 4 letech Kčs 775, po 6 letech 875, po 8 letech 950 a po 10 letech plný důchod činí Kčs 1.000,-. Nejvyšší důchod po 4 letech činí Kčs 1.000,- měsíčně.

Důchod vdovský a sirotčí se po-

skytuje za stejných podmínek, jak již bylo řečeno. Nejnižší důchod vdovský činí Kčs 600 a sirotčí neméně Kčs 400 měsíčně.

Také k důchodům osob samostatně výdělečně činných se poskytuje výchovné, obdobně jako u členů JZD III. a IV. typu.

Pokud osoba samostatně výdělečně činná je pojištěna jako zaměstnanec, bude od 1. 10. 1952 pojištěna pouze jako zaměstnanec a nebude již podléhati pojištění jako osoba samostatně výdělečně činná. Rovněž nebude podléhati ta osoba samostatně výdělečně činná, které bude přiznán důchod invalidní nebo starobní.

Toto by bylo asi v krátkosti o dů-
Pokračování na 6. str.